

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	9
I. INTRODUCERE	11
1. Preliminarii.....	11
2. Scurt istoric al problemei.....	12
3. Precizări teoretice și metodologice.....	16
II. PERSPECTIVE DIACRONICE	23
1. Precizări.....	23
2. Etimologia termenilor.....	25
2.1. <i>Sapiens</i>	25
2.2. <i>Prudens</i>	27
3. Elemente de morfologie lexicală.....	28
3.1. Derivarea cu sufixe.....	28
3.2. Derivarea cu prefixe.....	33
3.3. Împrumutul lingvistic.....	35
3.3.1. Calcul lingvistic.....	35
3.3.2. Împrumutul direct.....	39
4. Dispunerea termenilor în clase gramaticale.....	40
5. Concluzii parțiale.....	42
III. ANALIZA SEMICĂ A LEXEMELOR	43
A. LEXEMUL <i>SAPIO</i>	43
1. Precizări.....	43
2. Tipologia semelor.....	45
3. Variante de sens.....	47
3.1. <i>Sapio</i> în varianta S_1	48
3.2. <i>Sapio</i> în varianta S_2	50
3.3. <i>Sapio</i> în varianta S_3	55
B. LEXEMUL <i>SAPIENS</i>	58
1. Precizări.....	58
2. Analiza morfo-lexicală a termenului.....	59
2.1. Caracteristici adjectivale.....	59
2.2. Caracteristici nominale.....	62
3. <i>Sapiens</i> ca adjectiv.....	65

3.1. Aspecte morfologice	65
3.2. Aspecte sintactice.....	67
3.3. Configurația semantică.....	69
4. Tipologia trăsăturilor semice ale adjectivului	70
5. Analiza semică a adjectivului.....	72
5.1. Formula semică.....	72
5.2. Variante de sens.....	75
5.2.1. <i>Sapiens</i> în varianta S _{1a}	75
5.2.2. <i>Sapiens</i> în varianta S _{1b}	77
5.2.3. <i>Sapiens</i> în varianta S _{1c}	82
5.2.4. <i>Sapiens</i> în variantele S _{2a} și S _{2b}	86
6. Lexicalizarea adjectivului ca substantiv	88
6.1. Substantivizarea adjectivului <i>sapiens</i>	88
6.2. Distincții între adjectiv și substantiv.....	89
6.3. Particularități semantice ale substantivului	90
7. Concluzii parțiale	93
C. LEXEMUL SAPIENTIA	94
1. Precizări	94
2. Definiția semică	96
2.1. <i>Sapientia</i> – nume abstract.....	96
2.2. Tipuri de trăsături semice.....	99
3. Analiza semică a polisemiei	101
3.1. Polisemia ca pluritate de accepții	101
3.2. Formulele semice	103
4. Variante semice	105
4.1. <i>Sapientia</i> în varianta S _{1a}	105
4.2. <i>Sapientia</i> în varianta S _{1b}	107
4.3. <i>Sapientia</i> în varianta S _{1c}	109
4.4. <i>Sapientia</i> în variantele S _{1d} și S _{1e}	115
4.5. <i>Sapientia</i> în accepția S ₂	118
4.5.1. <i>Sapientia</i> în varianta S _{2a}	120
4.5.2. <i>Sapientia</i> în varianta S _{2b}	122
4.5.3. <i>Sapientia</i> în varianta S _{2c}	126
4.5.4. <i>Sapientia</i> în varianta S _{2d}	128
4.5.5. <i>Sapientia</i> în varianta S _{2e}	130
5. Concluzii parțiale	132
D. LEXEMUL SAPIENTER.....	133
1. Precizări	133
2. Considerații morfo-lexicale	134

2.1. Raportul morfologic cu baza derivațională	134
2.2. Raportul semantic cu baza derivațională	135
2.3. Derivate ale adverbului <i>sapienter</i>	135
3. Considerații sintactice	136
3.1. Clasificarea adverbului	136
3.2. Relația cu determinatul	138
3.3. Adverbul „disjunct”	139
4. Analiza semică a lexemului <i>sapienter</i>	141
4.1. Formula semică	141
4.2. Variantele de sens	142
4.3. <i>Sapienter</i> în varianta S _{1a}	143
4.4. <i>Sapienter</i> în varianta S _{1b}	143
4.5. <i>Sapienter</i> în varianta S ₂	145
5. Concluzii parțiale	146
IV. RELAȚII DE SENS PARADIGMATICE	147
1. Principii de analiză	147
2. Hiponimia	148
2.1. Definiție	148
2.2. <i>Sapiens</i> în relația hiponimică	149
2.3. <i>Sapientia</i> în relația hiponimică	150
2.3.1. <i>Sapientia</i> și <i>prudentia</i>	150
2.3.2. <i>Sapientia</i> și <i>philosophia</i>	154
3. Sinonimia	156
3.1. Definiție și clasificare	156
3.2. <i>Sapiens</i> în serii sinonimice	158
3.3. <i>Sapientia</i> în serii sinonimice	161
4. Antonimia	162
4.1. Definiție și clasificare	162
4.2. Tipologia semelor în antonimie	166
4.3. <i>Sapiens</i> și <i>sapientia</i> în serii antonimice	166
4.4. Câmpurile semantice și antonimia	171
5. Concluzii parțiale	172
CONCLUZII	175
BIBLIOGRAFIE	179
INDEX LOCORUM	188

CUVÂNT ÎNAINTE

Într-o lume aflată într-o continuă și rapidă schimbare, nevoia de constante ne-a condus către *studium sapientiae*, preluând sintagma ciceroniană care reda conotativ începutul cunoașterii.

Lucrarea de față reprezintă rezultatul cercetării întreprinse pentru teza de doctorat, o primă etapă a unui proiect lingvistic mai amplu. Scopul nostru a fost acela de a alcătui analiza semantică a lexemului *sapiens* și a derivațiilor săi, în sincronie, aplicând o metodă care a fost mai puțin utilizată pentru o limbă care nu mai este funcțională (în accepția dată de E. Coșeriu), precum latina. Am pornit de la convenția potrivit căreia conținutul semantic este organizat pe trei niveluri de analiză: lexical, sememic și semic. Prin urmare, demersul este unul specific semanticii lexicale, aplicând metoda analizei semice, bazată pe principiul descompunerii fiecărui lexem în unități minimale de sens, numite seme.

Ceea ce a stârnit interesul nostru a fost conținutul semantic al termenilor cercetați – lexeme în același timp abstracte și polisemice – ale căror semnificații au putut fi stabilite doar prin raportare la contextul lingvistic și extralingvistic, siguranța interpretării aflându-se în contextele-tip, care identifică fie o variantă literară, fie una filosofică. De aceea, am stabilit pentru lexemele aflate în același câmp derivațional coordonate semantice invariabile în funcție de care au fost determinate variațiile de semnificație. Diversitatea interpretărilor s-a reflectat în varietatea traducerilor aceleiași termen latin din textul ciceronian în limba română.

Insistând asupra nivelului sememic al analizei lingvistice considerăm că am evidențiat elemente noi asupra modului în care se organizează semnificația în plan interparadigmatic, sub forma hiponimiei, a sinonimiei și a antonimiei. La același nivel am analizat polisemia termenilor în discuție, observând că în scrierile

ciceroniene nu există o delimitare strictă între variantele de sens ale celor două sememe, ceea ce ne-a condus către concluzia că în acea epocă a existat o întrepătrundere a lexicului comun și a lexicului specializat.

Prezenta cercetare a beneficiat de îndrumarea atentă și susținută a distinșilor clasiști Doamna Profesor Lucia Wald și Domnul Profesor Dan Slușanschi, modele de erudiție și demnitate, cărora le păstrăm o vie recunoștință.

În același timp, le mulțumim Doamnelor Profesoare Florica Bechet și Mihaela Paraschiv pentru sfaturile utile și pentru bunăvoința domniilor sale. Se cuvine grațitudinea noastră tuturor profesorilor care ne-au stârnit interesul pentru filologia clasică și, desigur, familiei.

Iuliana Bughircă